

VOORLOPIGE RESULTATEN VAN DE GANZENTELLINGEN IN NEDERLAND IN HET
WINTERHALFJAAR 1975-76 -2e BERICHT-

Inleiding

Hieronder volgt het verslag over het winterhalfjaar 1975-76 van de ganzen-tellingen, die georganiseerd worden door het Rijksinstituut voor Natuur-beheer te Leersum. Het verslag over de winter 1974-75 verscheen eerder in Watervogels, 1e jaargang nummer 4. Voor enige bijzonderheden betreffende de uitwerking van de tellingen kan worden verwezen naar de inleiding van dat artikel.

De medewerking aan de tellingen was weer groot. De bewerkers van de verschillende soorten danken alle tellers van harte voor hun hulp. Exemplaren van dit verslag kunnen (mits in voor-raad) worden opgevraagd bij het RIN te Leersum.

Het weer

De hieronder vermelde gegevens zijn ontleend aan de maandelijkse over-zichten der weersgesteldheid, zoals die worden uitgegeven door het K.N.M.I. September 1975 was iets te warm met een normale hoeveelheid neerslag. Oktober was betrekkelijk koud en droog. November was nogal koud en verder vrij nat. In december waren de tempe-raturen aan de hoge kant en was de neerslag matig. Januari 1976 was ge-middeld aan de warme kant, maar in de laatste week begon een vorstperiode, die tot in februari voortduurde. De hoeveelheid neerslag was boven normaal. Tijdens de vorstperiode viel er op enige dagen sneeuw. Februari was ook iets te warm, ondanks de vorstperiode, die nog tot in de eerste week van de

maand voortduurde. Maart bracht lage temperaturen, relatief veel zon en weinig neerslag. April was droog en zonnig en vrij koud. Mei tenslotte was eveneens droog, tamelijk zonnig en wat warmer dan normaal. Waarschijnlijk was de invloed van de vorstperiode in januari-februari, doordat de hoeveelheid sneeuw matig bleef en de temperaturen niet zeer laag werden, van betrekkelijk weinig invloed op het voorkomen van de gan-zen.

De droogte in het voorjaar vertraagde de plantengroei, hetgeen voor de rot-ganzen, die in april en mei talrijk op de waddeneilanden voorkomen, niet zonder invloeden is gebleven. De fourageermogelijkheden op de kwelders waren aanvankelijk beperkt.

Rietgans (Anser fabalis)

Nadat op 12 oktober 1975 de eerste drie rietganzen waren gezien in het Goese Sas, duurde het tot medio november alvorens er weer melding van de soort gemaakt werd. Zij waren toen in de Noordoostpolder en in het Deltagebied aanwezig. In de Noordoostpolder werden zelfs 2.250 ex. geteld, wat een groot aantal is voor de tijd van het jaar. Gedurende de tweede helft van november en de eerste weken van december zijn grote aantallen rietganzen naar ons land gekomen. De tellingen rond 15 december gaven een landstotaal van ruim 12.000 vogels. Merkwaaardiger-wijze hield het grootste deel der riet-

ganzen zich toen op in het zuidwesten van het land, op de Zuidhollandse en Zeeuwse eilanden en in het westen van de provincie Noord-Brabant.

In de N.O.P. was het aantal bijna ge-halveerd, maar in het gebied van de grote rivieren was sprake van een toe-name.

In West-Europa bleef streng winterweer gedurende de gehele maand december en de eerste drie weken van januari ge-heel uit. Vermoedelijk uitsluitend onder invloed van een koudeperiode in Oost- en Noord-Europa viel er hier te lande echter na 20 december een zeer sterke aantalstoename van de rietgans te constateren, die zich tot ver in januari voortzette en erin resulteerde dat er rond het midden van die maand reeds sprake was van het seizoenmaxi-mum, iets wat normaal pas in februari het geval is.

Rond 15 januari waren er op de Neder-landse pleisterplaatsen tenminste 21.750 rietganzen aanwezig. Te zelfder tijd waren er in het aangrenzende deel van de D.B.R. langs de Rijn tenminste 2.750 ex. present. Deze vogels maken afwisselend gebruik van voedsel- en slaapplaatsen op Duits- en Nederlands grondgebied. Een en ander houdt in dat er medio januari 1976 in Nederland en het grensgebied circa 25.000 rietganzen verbleven. Dit aantal is zeker nog aan de lage kant, omdat van enkele belang-rijke rietgansgebieden gegevens ont-breken of op dit moment nog niet be-schikbaar zijn.

Er waren in die tijd zowel in noorde-lijk Nederland, in de N.O.P., het stroomgebied der grote rivieren als in het Deltagebied en West-Brabant flinke rietganskonsentraties aanwezig. Onder invloed van een korte koudeperi-ode in de laatste week van januari zijn grote aantallen rietganzen vertrokken. Bij de Bijland onder Lobith daalde het aantal van ruim 10.000 op 24 januari 1976 tot 1.675 op 31 januari 1976. Het duurde tot 19 februari voordat hier het seizoenpatroon hersteld was en een maximum van 10.700 rietganzen werd vastgesteld. Waar de ganzen gedurende

de vorstperiode zijn geweest is tot op heden niet bekend.

Het langzame terugkeren van de ganzen na de koude-periode van eind januari/begin februari zal er ook de belang-rijkste oorzaak van zijn geweest dat de landelijke tellingen rond 15 febru-ari geen top-aantal te zien geven. Er werden toen in ons land 19.800 riet-ganzen geteld, ruim 2.000 vogels minder dan er half januari waren. Voor-al in de periode van 20 tot 28 februari werden op enkele plaatsen grote riet-ganskonsentraties aangetroffen. Voor-al langs de grote rivieren was dit het geval. Op 21 februari hielden zich bijvoorbeeld ruim 20.500 ex. op langs de Nederrijn in het Nederlands/Duitse grensgebied.

Het mooie voorjaarsweer in de laatste dagen van februari en begin maart zette de ganzen aan tot een snelle aftocht, waardoor er rond het midden van maart nog maar weinig van deze vogels ge-zien werden. De laatste maartwaarneming betrof 35 rietganzen op de Makkumer-waard op 25 maart 1976. Op 2 mei werden aan de Dollard nog 3 rietganzen gezien.

Resultaten van tellingen

Al eerder werd opgemerkt dat het zeer moeilijk is, om voor de rietgans enigszins volledige tellingen uit te voeren. Naarmate de aantallen van deze vogels echter groter worden, zullen ze steeds minder snel aan de aandacht ontsnappen. Voor bepaalde delen van het land, met name het oosten van de provincie Groningen, grote delen van Drenthe, het gebied van de Friese Wouden en ook voor de IJsselmeerpolders zijn de ge-gegevens over het seizoen 1975-76 der-mate fragmentarisch, dat er gegronde twijfels bestaan aan de volledigheid van dit cijfermateriaal. Hieruit volgt, dat de gegeven cijfers, zowel voor "deelgebieden" als voor Nederland als geheel, beslist aan de te lage kant zijn. In tabel 1 zijn de beschikbare telge-gegevens voor het seizoen 1975-76 weer-gegeven.

Tabel 1: Rietganzen op Nederlandse pleisterplaatsen rond het midden van de maand in het seizoen 1975-76.

aantal rietganzen					
	Noord-Nederland	Zuidwest-Nederland	Nederrijn en Waal	Peel en Stabrecht	totaal
november	2250	285	-	-	2.535
december	1400	8100	2510	-	12.010
januari	7465	5425	8560	280	21.730
februari	2310	4535	12000	950	19.795
maart	562	123	22	-	707

Samenstelling van de rietganzenpopulatie

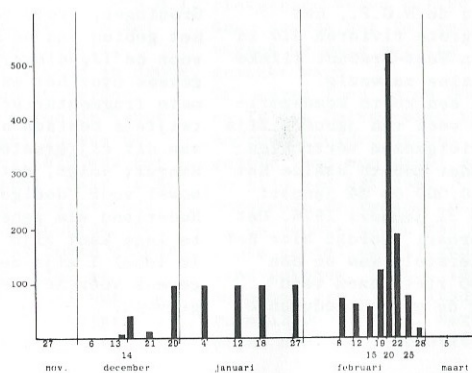
In Nederland (en overig West-Europa) overwinteren zowel de subspecies *Anser fabalis fabalis* als de subspecies *Anser fabalis rossicus*. Afgezien van allerlei veronderstelde of werkelijk voorkomende meng- en overgangsvormen tussen deze beide ondersoorten overwinteren "fabalis" en "rossicus" gescheiden. Omdat waarnemers die aan de ganzen tellingen meewerken zich doorgaans speciaal bezighouden met de "gerenommeerde" ganzengebieden, worden meestal vooral van *rossicus*, die in West-Europa de meest talrijke rietgansvorm is, tellingen verricht. Onder de tellingen van het seizoen 1975-76 zijn er echter ook waarbij het rassenonderscheid wél gemaakt werd.

Hieruit blijkt dan, dat ganzen van de vorm *Anser f. fabalis* op de Drenthse en Friese pleisterplaatsen in december en op de Noord-Brabantse en Limburgse pleisterplaatsen pas in de loop van januari verschenen. In februari werd het maximum bereikt, maar in maart bleken de vogels alweer vertrokken te zijn. Het betrof hier de volgende aantallen *Anser f. fabalis*:

	medio jan.	medio feb.
Drenthe	95	520
Friesland	200	60
Groote Peel	250	650
Stabrechtse heide	30	300
totaal	575	1530

Het aantalsverloop voor de Dwingelose heide is in figuur 1 weergegeven.

Figuur 1: Slaapplaatstellingen van de rietgans (*Anser fabalis*) op de Dwingelose heide in het seizoen 1975-76.

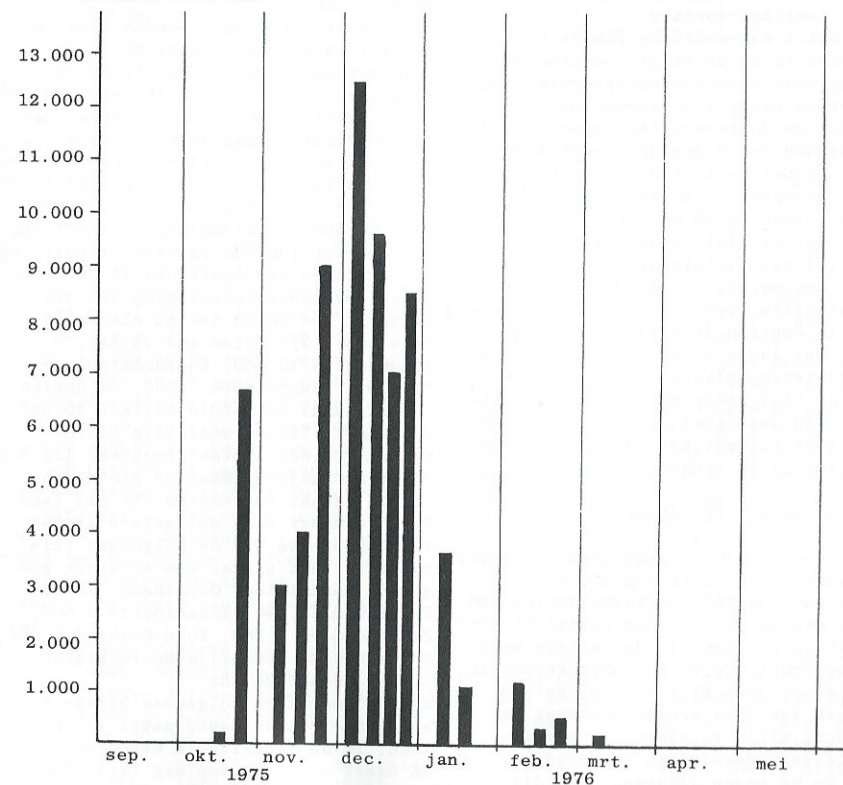

Kleine rietgans (Anser brachyrhynchus)

Nadat op 15 oktober de eerste 115 exemplaren in het overwinteringsgebied tussen de dorpen Piaam, Workum, Tjerkwerd, Oudega en Heeg werden aangetroffen, volgde op 18 oktober de massale aankomst van meer dan 6500 vogels. In de eerste twee weken van november daalde het aantal tot minder dan de helft (zie figuur 2) waarna het opnieuw toenam tot bijna 12.500 ex. Een record aantal sinds jaren! Op 14 december was de groep overwinteraars alweer iets geslonken, daalde vervolgens tot 4 januari naar 3.600 vogels terwijl op 17 januari nog slechts 1.070 ganzen in dit

gebied verblijfhiel. Dit aantal bleef pleisteren tot tenminste 5 februari waarna op 23 februari nog enige honderden exemplaren op de pleisterplaats werden gesignaleerd. De laatste vogels werden zelfs op 3 maart waargenomen, namelijk 200 ex. in de omgeving van Sandfirden. In vergelijking met andere jaren verbleef de kleine rietgans wel heel lang in Friesland. Naar het antwoord op de vraag waarom dit seizoen een ander beeld vertoonde dan voordien en naar de redenen daarvan kan alleen maar worden gegist. Niet alleen de aantallen waren dit seizoen

Figuur 2: Kleine rietganzen (*Anser brachyrhynchus*) in Friesland in het seizoen 1975-76.

hoog, er werd tevens een nieuwe pleisterplaats in gebruik genomen, namelijk bij Warns (Gaasterland): 22 november 200 à 500 ex. en 14 februari 240 ex. Merkwaaardig genoeg werden op de andere (kol)ganzenpleisterplaatsen in de provincie geen grotere aantallen dan tot 10 ex. van de kleine rietgans opgemerkt, hoewel dit toch andere jaren wel degelijk het geval is geweest.

Overige waarnemingen

Uit de provincie Groningen is slechts 1 waarneming bekend, namelijk 2 ex. op 15 februari 1976 in de Emmapolder. Ook uit de provincie Zuid-Holland kwamen weinig meldingen. Twee waarnemingen, namelijk op 17 januari 1 ex. Het Oude Land van Strijen en op 19 januari 1 ex. op de Ventjagersplaat. Het aantal waarnemingen van de kleine rietgans in de provincie Zeeland was dit seizoen eveneens merkwaaardig laag. De eerste exemplaren werden op 12 oktober aan de Oosterschelde opgemerkt. Op 10 november en 6 december verbleven respectievelijk 4 en 9 ex. in het Zuiderdiepgebied. In West-Zeeuws Vlaanderen werden op 16 december 5 ex. gezien. Het grootste aantal ganzen, namelijk 125 ex. pleisterde op 17 januari nabij Brouwershaven. Al deze waarnemingen betroffen vogels die maar voor korte tijd in Zeeland verbleven. Wellicht heeft het lange verblijf op de Friese overwinteringsplaatsen de jaarlijks toch al niet grote aantallen overwinteraars van deze soort in Zeeland, weerhouden de zuidelijker gelegen pleisterplaatsen op te zoeken.

Kolgans (*Anser albifrons*)

In november zijn de aantallen kolganzen in Nederland meestal nog klein. De winter van 1975-76 vormt daarop een uitzondering. Vrij grote aantallen bereikten ons land in de laatste week van november. Op 25 november werden in de Flevopolders al 7.600 ex. geteld. De oorzaak van deze vroege aankomst is waarschijnlijk te vinden in het weer: het laatste dekade van de maand was koud en we mogen aannemen, dat dit nog

sterker gold voor de landen meer naar het oosten (DDR, Polen en de Sowjetunie), waar de ganzen vandaan kwamen.

In december zullen er geleidelijk meer kolganzen zijn aangekomen, want de tellingen rond 14 december geven zonder de Flevopolders een totaal van ruim 20.000 vogels (zie tabel 2): 11.000 in Midden- en Zuidwest-Friesland, 1.000 in de IJsseldelta, 4.500 in Zeeuws-Vlaanderen en 3.650 in Zuid-Holland in de gebieden langs het Hollands Diep en het Haringvliet. Enige dagen erna (18 december) bleek het aantal in de Flevopolders te zijn opgelopen tot maar liefst 55.000 ex. Op 21 december waren er in de IJsseldelta 10.000 kolganzen, wat erop kan wijzen, dat er na half december nog veel kolganzen ons land binnentrokken.

De midwintertellingen vonden rond 18 januari plaats (zie tabel 2). Deze leverden de volgende resultaten op: Friesland 53.000 (mogelijk zelfs 60.000), IJsseldelta 11.000, Flevopolders ruim 25.000 (waarschijnlijk meer, mogelijk meer dan 35.000), Zuid-Holland (Hollands Diep, Haringvliet) 7.250, Zeeland 8.600, westelijk Noord-Brabant 4.750. Totaal dus 109.600, maar een hoger aantal van 125.000 tot 130.000 is niet uitgesloten. De tellingen van omstreeks 15 februari gaven een goede bevestiging van die in januari. Het beeld was nu als volgt (zie tabel 2): Friesland 24.540, IJsseldelta 19.000, Noordoostpolder 11.000, Flevopolders 7.000, Gelderland (De Bijland) 165, Zuid-Holland 10.345, Zeeland 11.720 en westelijk Noord-Brabant 28.650. Totaal ongeveer 112.500. Opvallend zijn ditmaal de grote aantallen in het zuidwesten van het land. Rond 14 maart vond de laatste grote telling plaats van de kolganzen (zie tabel 2). Het aantal was nu sterk gedaald. Resultaten: Groningen 1.700, Friesland 12.450, IJsseldelta 2.000, Flevopolders 6.100, Zuid-Holland 4.800, Zeeland 630, westelijk Noord-Brabant 1.175. Totaal 28.855. Kleine aantallen kolganzen bleven tot het einde van de maand maart in ons land. In de IJsseldelta waren er op 26 maart nog 900, een dag later 200.

Tabel 2: Totaal aantal kolganzen (*Anser albifrons*) in Nederland in het seizoen 1975-76.

data	14/12	18/1	15/2	14/3
Groningen	-	-	-	1.700
M. en ZW.Friesland	11.000	53.000*	24.540	12.450
Noordoostpolder	-	-	11.000	-
Flevopolders	?	25.000**	7.000	6.100
IJsseldelta	1.000	11.000	19.000	2.000
Gelderland	-	-	165	-
westelijk Nrd-Brabant	-	4.750	28.650	1.175
Zuid-Holland	3.650	7.250	10.345	4.800
Zeeland	-	8.600	11.720	630
Zeeuws-Vlaanderen	4.500	-	-	-
Totaal	20.150	109.600	112.420	28.855

*} mogelijk 60.000 ex.

**} mogelijk 35.000 ex.

Gegevens uit andere landen

DDR: De tellingen in de DDR tonen aan, dat ook in 1975-76 tot ver in januari een groot aantal kolganzen in dit land bleef overwinteren (Rutschke en Ahl, 1976). Voor ons is vooral de telling van midden januari 1976 van belang, omdat het resultaat de Nederlandse gegevens goed aanvult. Er werden toen ongeveer 13.300 kolganzen aangetroffen. De totalen die in de maanden daaraan voorafgaand werden gezien, bleven, ook wanneer we een deel van de niet op soort gebrachte ganzen als kolganzen aanmerken, ver beneden de maximaantallen die in Nederland in januari en februari zijn vastgesteld. Dit zou er op kunnen wijzen, dat veel kolganzen tot in november nog ten oosten van de DDR verbleven. Tot die tijd waren er in dit land blijkbaar niet meer dan ongeveer 40.000 kolganzen.

Groot-Brittannië: Hoewel het aantal kolganzen deze winter weer wat groter was dan in 1974-75 (respectievelijk maxima van 4.000 en 2.000), is het peil van 8.000 tot 10.000 ex., dat tot voor kort normaal was, nog lang niet hersteld (Atkinson-Willes, 1976 en Lane, 1976).

De grootte van de Westeuropese populatie

De totalen voor Nederland, de DDR en Groot-Brittannië tezamen, leveren voor midden januari het getal op van ongeveer 128.000 kolganzen. Dit is lager dan de winter tevoren, toen het inclusief België 139.000 bedroeg (Ganzenwerkgroep Nederland van de I.W.R.B., 1976; het vermelde totaal van 135.000 moet blijkens aanvullende gegevens uit Nederland nog wat verhoogd worden). In de tellingen van 1975-76 zijn de Belgische gegevens nog niet opgenomen. Bovendien is voor de midwintertelling de mogelijkheid opengehouden, dat het werkelijke aantal kolganzen in Nederland nog minstens 13.500 ex. groter was, waarmee de populatiegrootte dus gebracht zou worden op 141.500 of zelfs meer.

De percentages vogels in jeugdkleed (jongen geboren in 1975)

De resultaten van het broedseizoen 1975 waren vrij gunstig. Het jongenpercentage ligt iets boven het gemiddelde van 29,5 dat over een reeks van 14 jaar werd gevonden (Lebret c.s., 1976). Volledigheidshalve worden hierbij ook de cijfers vermeld over de winterhalfjaren voor en

na 1975-76. Tussen haakjes is het aantal volwassen en jonge ganzen vermeld, dat bij de tellingen betrokken was.

1974-75: 16% (6.000 ex.), 1975-76: 32% (7.600 ex.), 1976-77: 38,8% (10.000 ex.)

Grauwe gans (*Anser anser*)

In tabel 3 zijn de gegevens van de tellingen winter 1975-76 als volgt gegroepeerd: in de rubriek Noord-Nederland zijn de gegevens van Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel samengevoegd. Midden-Nederland is vrijwel identiek met Flevoland omdat er in Gelderland en Utrecht nauwelijks grauwe ganzen aan de grond komen. In Zuidwest-Nederland zijn de gegevens van Zuid-Holland, Zeeland en Westelijk Noord-Brabant samengevoegd, hetgeen dus ook wel als Deltagebied wordt bestempeld, inclusief de Biesbosch.

De tabel geeft het vertrouwde beeld van de laatste jaren: in september zijn er nog geringe aantallen; in oktober stijgen ze tot over de 20.000; de aantallen blijven ook nog hoog in november. Daarna hebben we de meeste doortrek wel gehad en blijven er 5.500-7.000 ganzen overwinteren, waarna in maart een sterke toename plaats vindt door de terugtrek uit Spanje. In de loop van het voorjaar neemt dit aantal geleidelijk af totdat er weer ruitrek kan optreden in juni.

Tabel 3: Grauwe ganzen (*Anser anser*) in Nederland in het seizoen 1975-76.

	sept.	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.	apr.
N.Nederland	55	-	500	350	10	20	300	100
M.Nederland	-	12.000	5.800	1.650	350	800	10.000	4.200
ZW.Nederland	750	8.500	10.000	5.000	5.200	4.700	2.600	650
Totaal	805	20.500	16.300	7.000	5.560	5.520	12.900	4.950

Het Deltagebied speelt vooral een belangrijke rol als pleisterplaats in de herfst en als overwinteringsgebied. Flevoland is zowel in de herfst, als in het voorjaar een bijzonder belangrijke pleisterplaats voordat de trek wordt voortgezet. Daarnaast is het van belang als broed- en ruigebied. Dit laatste geldt ook voor het Deltagebied. De aantallen kunnen soms nog hoger zijn. Zo kan als aanvulling op de tellingen van vorige winter (Ganzenwerkgroep Nederland van de I.W.R.B., 1976) gezegd worden, dat er medio november 1974 ruim 30.000 grauwe ganzen in Nederland waren. (Dat is dus inclusief Flevoland).

Populatiegrootte

Het is moeilijk om op grond van deze getallen iets over de grootte van deze populatie te zeggen. Het is echter wel duidelijk dat er vergeleken met 5-10 jaar terug (Rooth, 1971) veel grotere aantallen voorkomen.

De tellingen uit het belangrijkste overwinteringsgebied de Marismas van de Guadalquivir moeten hier uitkomst brengen.

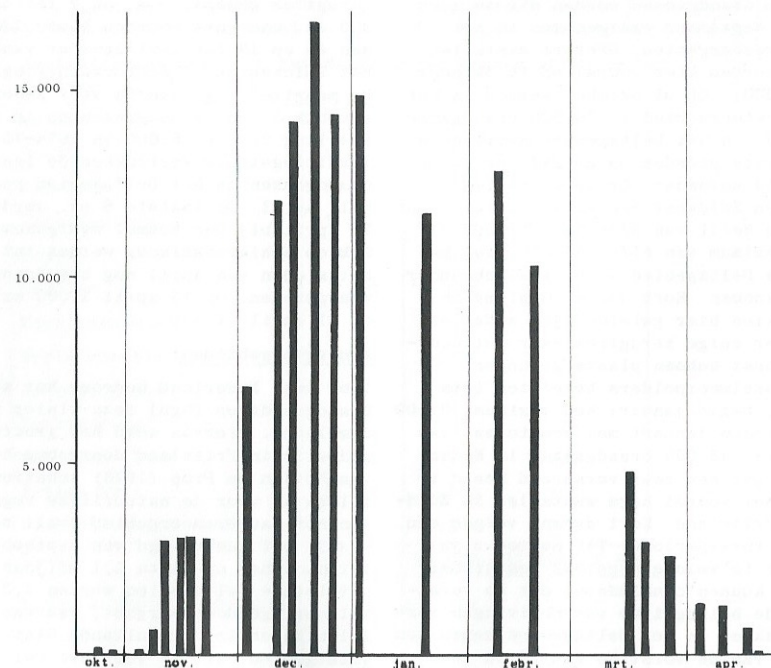
In Ardeola 20, 1974, worden tellingen uit 1973 en 1974 gepubliceerd. Op 18 november 1973 werden 25.000 grauwe ganzen en op 21 november 1974 werden 19.000 grauwe ganzen geteld in de Marismas van de Guadalquivir.

In Flevoland werden op 18 november 1973 24.000 en op 18 november 1974 28.000 grauwe ganzen geteld, terwijl de cijfers voor het hele land zowel medio november 1973 als 1974 33.000 waren. Helaas zijn de tellingen in Flevoland en de Marismas niet op dezelfde datum uitgevoerd. Het is namelijk denkbaar dat de afstand van circa 2000 km. in vogelvlucht door grauwe ganzen in 48 uur kan worden afgelegd. We mogen deze aantallen in Nederland en in Zuid Spanje dus niet zondermeer optellen. Het is echter wel duidelijk geworden uit de recente tellingen, dat deze populatie is gegroeid en dat de 30.000 vogels van 5-10 jaar geleden zeker zijn toegenomen tot over de 40.000. Het is nog niet zeker of we al op een niveau van 50.000 à 60.000 vogels zijn aangeland.

Brandgans (*Branta leucopsis*)

Van vrijwel alle fourageergebieden zijn de maandelijkse gegevens binnengekomen, zodat de tellingen een redelijk beeld geven van het aantalsverloop en de verspreiding van de brandgans in Nederland gedurende de winter 1975-76. Een probleem bij het interpreteren van de gegevens van deze soort, die zo frequent van fourageergebied wisselt, was echter dat de teldata voor verschillende gebieden vaak onderling enige dagen of zelfs langer verschilden. Meer telgegevens, ook van niet-officiële teldagen, maken betere extrapolaties mogelijk en zijn daarom zeer welkom.

Figuur 3: Aantallen brandgansen (*Branta leucopsis*) in het Deltagebied in het seizoen 1975-76.

Tabel 4: Aantallen brandganzen (*Branta leucopsis*) in Nederland in het seizoen 1975-76.

data	15/10	22/11	15/12	20/1	15/2	15/3	15/4
Groningse kwelders	3.200	10	570	5.100	5.600	1.400	21
NO-Friesland & Schiermonnikoog	11.000	33.400	14.200	2.500	2.500	1.750	1.000
ZW- en Centraal Friesland	0	125	10.000	19.000	10.500	2.500	0
IJsselmeerpolders	0	0	300	6.000	3.300	20	0
Deltagebied	0	3.100	14.400	12.000	10.500	5.000	750
Totaal ca.	14.200	36.600	39.500	44.600	32.400	10.700	1.770

Aantalsverloop

De resultaten van de maandelijkse tellingen zijn in tabel 4 weergegeven. De eerste brandganzen werden dit seizoen op 20 september waargenomen in het Lauwersmeergebied. Grotere aantallen arriveerden hier vooral op 10 oktober (6-7.000). Op 31 oktober werden in het Lauwersmeergebied al 30.500 brandganzen geteld. In het Deltagebied arriveerden de eerste groepen op 23 oktober en op 9 en 10 november. Grote aantallen bereikten Zuidwest-Nederland vooral in de eerste helft van december (figuur 3). Het maximum van circa 17.000 voor het gehele Deltagebied werd op 21 december waargenomen. Kort daarna daalden de aantallen hier geleidelijk, zodat er al weer enige terugtrek naar het noorden moest hebben plaats gevonden. De IJsselmeerpolders bereiken iets later, begin januari hun maximum: 8.500 ex. Midden januari met een totaal van ongeveer 45.000 brandganzen in Nederland, gaf een zeer verspreid beeld te zien met vooral hoge aantallen in Zuidwest-Friesland. Kort daarna volgde een korte vorstperiode. Tot nu toe zijn echter te weinig gegevens beschikbaar om te kunnen concluderen dat de vorstperiode belangrijke verschuivingen veroorzaakte. In het Deltagebied namen ten tijde van de vorst de aantallen iets toe (figuur 3, vgl. ook Ouweneel, 1976 en Lok, 1976) en van Schiermonnikoog

verdwenen na sneeuwval alle brandganzen. Direkt na de vorst werd al weer terugtrek gemeld, o.a. op 7 februari 200 ex. naar het noorden boven IJmuiden en op 19 februari aanvoer vanuit het Zuidwesten op Schiermonnikoog. De maarttelling leverde voor Nederland slechts 11.000 brandganzen op in tegenstelling tot de 26.000 in 1974-75. Traditiegetrouw vertrokken de laatste brandganzen in het Deltagebied pas na half april. De laatste 8 ex. werden op 20 april bij Den Bommel waargenomen. Ook op Schiermonnikoog werden tot na het midden van april nog brandganzen waargenomen: op 13 april 1.000 ex. en op 21 april 14 ex.

Fourageergebieden

Voor heel Nederland bedroeg het aantal brandgansdagen (bgd) deze winter ruim 5 miljoen. Hiervan werd het grootste gedeelte in Friesland doorgebracht. Van Eerden en Prop (1976) schatten alleen al voor de natuurlijke vegetatie van het Lauwersmeergebied (ynl. zee-kraal) het aantal bgd van september tot december op circa 1,1 miljoen. In het totale Deltagebied werden 1,3-1,4 miljoen bgd doorgebracht, waarvan circa 1,1 miljoen in het Hollands Diep/Haringvlietgebied. Dit is voor het Deltagebied een toename ten opzichte van 1974-75 toen circa 1,1 miljoen bgd voor het ge-

hele Deltagebied werden berekend. Deze toename kan voor een groot deel verklaard worden door het betere broedsukses van 1975: Lebret telde eind oktober 36-37% eerstejaars in het Lauwersmeer-

gebied, terwijl in 1974-75 op Schiermonnikoog slechts 6% geteld werden. Ook de vorstperiode van eind januari zal enig effect hebben gehad.

Rotgans (*Branta bernicla*)

HET VOORKOMEN IN HET NEDERLANDSE WADDENGEBIED

Dankzij het bijzonder goede broedseizoen van 1975 is de wereldpopulatie van de zwartbuikrotgans (*Branta bernicla bernicla*) gestegen van 74.000 (januari 1975) tot 119.700 (januari 1976) (St. Joseph, 1976, aangevuld met Nederlandse gegevens).

Gedurende het afgelopen seizoen zijn driemaal alle rotganzen in het gehele Nederlandse Waddengebied geteld (tabel 5), terwijl in een aantal deelgebieden regelmatig werd geteld.

een klein deel (9%) van alle rotganzen in ons Waddengebied blijft overwinteren.

De meeste rotganzen verblijven dan in hun eigenlijke overwinteringsgebied (= dat gebied waar in de winter de aantallen rotganzen maximaal zijn), dat zich uitstrekt over het Nederlandse Deltagebied, Engeland en Frankrijk. Dit blijkt duidelijk uit de telling van januari 1976 (tabel 6).

Gemiddeld was de winter 1975-76 (december t/m februari) aan de warme kant, maar van 27 januari tot 5 februari beleefden we een korte periode van felle koude, waarbij alle Wadden-

Uit tabel 5 blijkt dat evenals in het vorige seizoen (zie onderaan tabel 5)

Tabel 5: Aantallen rotganzen in het Nederlandse Waddengebied in het seizoen 1975-76.

gebied	17-18/1	1-2/5	16/5
Texel	2.850	7.800	6.700
Vlieland	1.080	1.000	1.025
Terschelling	1.480	19.850	8.700-9.500
Griend	?	300	500
Ameland	380	6.020	2.900
Engelsmanplaat	6	-	-
Schiermonnikoog	710	4.020	3.370
Rottumerplaat	?	600	450
Rottumeroog	?	?	?
Groninger kust	600	1.710	1.220
Friese kust	3.125	5.300	890
Noordhollandse kust	640	1.379	1.200
Totaal	10.900	48.000	27.000-27.800
% van de wereldpopulatie	9%	40%	23%
totaal 1974-75 ca.	7.000	33.000	26.000
% van de wereldpopulatie	9% (18/1)	45% (3/5)	35% (17/5)

Tabel 6: Aantallen rotganzen (zwartbuik) in West-Europa in januari 1976. (naar St. Joseph, van Haperen, Ebbinge en Zegers)

land	aantal	
Frankrijk	41.000	(34%)
Engeland	50.100	(42%)
Nederlandse Delta	7.100	(6%)
Nederlandse Wadden	10.900	(9%)
Duitse Wadden ca.	10.000	(8%)
Deense Wadden	600	(0,5%)
Totaal	119.700	

eilanden beoosten Terschelling onder een dik pak sneeuw kwamen te liggen. Toen zijn alsnog rotganzen uit het Waddengebied weggetrokken naar Engeland (aange- toond door waarnemingen van gemerkte rotganzen), maar op de sneeuwvrije eilanden Terschelling en Texel kwamen er tegelijkertijd rotganzen uit oostelijker delen van het Waddengebied bij, zodat het totaal aantal rotganzen hier gelijk bleef of zelfs iets toenam. Op Schiermonnikoog, dat onder een dik pak sneeuw kwam te liggen, bevonden zich tijdens deze koudeperiode geen rotganzen meer. Het voorjaar 1976 (maart t/m mei) was aan de koude kant, zeer zonnig en extreem droog! In deze tijd komen de rotganzen uit Frankrijk, Engeland en het Deltagebied ook naar het Waddengebied. In het Nederlandse deel van dit Wadden- gebied bevindt zich begin mei zo'n 40-45% van alle zwartbuikrotganzen (zie tabel 5).

In 1976 daalden de aantallen in de eerste helft van mei veel sterker dan in 1975 (zie tabel 5). Ten tweede viel op dat in het voorjaar 1976 een veel groter aantal rotganzen op cultuur- grasland graasde dan in 1975. De meest waarschijnlijke oorzaak voor deze ver- schijnselen is voedselschaarste op de kwelders, die veel gevoeliger zijn voor droogte dan de polders.

Aantal rotgansdagen

Voor de eilanden Terschelling en Schiermonnikoog is op grond van vele tellingen uitgerekend hoeveel rotgans- dagen daar in de voorjaren 1975 en 1976 zijn doorgebracht op de kwelders en in de polders (zie tabel 7). Duidelijk blijkt dat op beide eilanden op de kwelders in 1976 minder rotgans- dagen werden doorgebracht dan in 1975, hoewel het totaal aantal rotganzen in 1976 1.6 x zo groot was als in 1975! Ook blijkt dat op beide eilanden de

Tabel 7: Aantal in het voorjaar doorgebrachte rotgansdagen op Terschelling en Schiermonnikoog (voorjaar = maart t/m mei).

		1975	1976
Terschelling	kwelder	710.000	480.000
	polder	90.000	280.000
Schiermonnikoog	kwelder	130.000	90.000
	polder	50.000	100.000

poldergebieden juist veel intensiever bezocht werden in 1976. Kennelijk hebben deze poldergebieden een deel van de rotganzen op kunnen vangen. Maar het totaal aantal rotgansdagen dat in het voorjaar op deze eilanden werd doorge- bracht is in deze beide jaren nagenoeg gelijk gebleven, ondanks de toegenomen wereldpopulatie. Op grond van deze toename zouden we verwachten dat ook het aantal rotgansdagen dat in het voor- jaar 1976 werd doorgebracht met een fak- tor 1.6 (119.700:74.000) toegenomen zou zijn ten opzichte van het voorjaar 1975. In tabel 8 wordt dit verwachte aantal rotgansdagen vergeleken met het in wer- kelijkheid doorgebrachte aantal rotgans- dagen op onze vijf grote waddeneilanden. We zien dat op Texel zelfs tweemaal zo- veel rotgansdagen werden doorgebracht dan je zou verwachten op grond van het toegenomen aantal rotganzen. Ameland voldeed aan de verwachtingen, terwijl de overige drie waddeneilanden, en Terschel- ling in het bijzonder, lang niet aan de

verwachtingen voldeden. Op grond van deze gegevens valt te verwachten dat er ook tussen de eilanden onderling een verplaatsing van rotganzen moet hebben plaatsgevonden, en wel voornamelijk naar Texel.

Waarnemingen van rotganzen met Engelse kleurringen bevestigen dit: in april werden er op Texel onder meer twee ge- merkte rotganzen gezien, waarvan er één in maart op Terschelling werd waargenomen en de ander in maart op Schiermonnikoog. Ook werden op Schier- monnikoog drie gemerkte rotganzen ge- zien die eerder in het voorjaar op Terschelling zaten. Het onderzoek op Terschelling zal in ieder geval het seizoen 1976-77 worden voortgezet. Hopelijk kunnen we dan ook een goed beeld krijgen van een normaler voor- jaar met wat meer regen in april, zo- dat er veel meer voedsel beschikbaar komt op de kwelders en de rotganzen waarschijnlijk weer veel minder op cultuurgrasland zullen grazen.

Tabel 8: Verwacht en waargenomen aantal rotgansdagen in het voorjaar 1976 op vijf waddeneilanden.

	1975	1976	1976
Texel	waargenomen 200.000	verwacht 320.000	waargenomen 590.000
Vlieland	50.000	80.000	60.000
Terschelling	800.000	1.280.000	760.000
Ameland	120.000	192.000	180.000
Schiermonnikoog	180.000	288.000	200.000

HET VOORKOMEN IN ZUIDWEST-NEDERLAND

De meest belangrijke rotgangsgebieden in Zuidwest-Nederland zijn in de winter 1975-76 maandelijks geteld. Helaas hebben deze tellingen niet steeds op dezelfde dag plaatsgehad, zodat het berekenen van totaalaantallen met enige voorzichtigheid moet geschieden. Tabel 9 geeft een overzicht van de resultaten. Behalve de getelde aantallen is ook aangegeven welke gebieden slecht of niet geteld zijn. Aan de hand hiervan is een globale schatting gemaakt van de tijdens de tellingen in Zuidwest-Nederland aanwezige aantallen rotganzen. De aankomstdata van de eerste vogels zijn niet bekend. Wel bekend is, dat half september in de Grevelingen tijdens een telling géén rotganzen werden waargenomen. Van andere gebieden zijn uit die tijd géén gegevens bekend. Half oktober waren in het gehele Deltagebied echter meer dan 1.500 ex. aanwezig. Een maand later was dit reeds opgelopen tot tenminste ruim 5.600 vogels. In de weken na half november was het totaalaantal gestegen tot circa 7.500 ex. Dit is

waarschijnlijk ook de grootte van de populatie, die in de maanden december en januari in Zuidwest-Nederland overwinterd heeft. In de tweede helft van januari liep dit aantal waarschijnlijk al terug. Half februari waren althans slechts circa 4.500 ex. aanwezig en midden maart lag het aantal waarschijnlijk nog in dezelfde orde van grootte. Medio april bedroeg het aantal pleisterende rotganzen waarschijnlijk ruim 3.000 ex. In mei is géén telling meer gedaan. Er waren toen nog wel rotganzen aanwezig. Zo is een waarneming bekend van 85 vogels langs het Schelde-Rijnkanaal bij Oud-Vossemeer op 14 mei 1976. Globaal gesproken komt het beeld van 1975-76 overeen met dat van 1974-75. In 1975-76 was de overwinteringspopulatie echter aanzienlijk groter. Deze werd voor 1974-75 geschat op circa 5.500 ex. (Ganzenwerkgroep Nederland van de I.W.R.B., 1976) en voor 1975-76 dus op 7.500 ex.

Tabel 9: Aantallen rotganzen (*Branta bernicla*) in Zuidwest-Nederland in het seizoen 1975-76.

maand	okt.	nov.	dec.	jan.	feb.	mrt.	apr.
teldata	11/14	16/19	14/18	18/21	13/17	12/17	16/21
Grevelingen	635	2434	2788	1489	879	541	381
Krammer	-	> 700	> 300	991	> 40	> 16	?
Schouwen-Duiveland	-	> 83	420	976	450	> 91	?
Krabbenkreek	170	244	230	1039	635	430	?
Oosterschelde (Tholen t/m Kreekrak)	> 250	> 1410	> 410	453	300	515	?
Oosterschelde (Kreekrak-Verseke)	515	510	2625	1490	708	2120	1530
Oosterschelde (West. Verseke)	-	> 265	> 620	506	> 757	> 626	> 114
Veerse meer	8	37	86	100	385	?	720
Verseker Moer	-	-	-	312	-	-	-
Totaal geteld*	1578	5683	7479	7356	4154	4339	2745
Totaal schatting	1500/2000	6000 ca.	7500/ruim	7350 ca.	4500 ca.	4500/5000	3000/3500

*] niet geteld zijn:

okt. Krammer; kust Noord-Beveland en mogelijk de zuidkust van Schouwen-Duiveland; zuidkust Zandkreek
 nov. Noordkust St. Philipsland; gedeelte zuidkust Schouwen-Duiveland; kust van Noord-Beveland; zuidkust Zandkreek; Verdrinkenland van Markie-zaat van Bergen op Zoom
 dec. Noordkust St. Philipsland; zuidkust Zandkreek
 feb. idem
 mrt. idem en gedeelte zuidkust Schouwen
 apr. Krammer; kust Schouwen-Duiveland; Krabbenkreek; Verdrinkenland Markie-zaat van Bergen op Zoom.

Literatuur

Atkinson-Willes, G.L. and D.G. Salmon. 1976. Wildfowl censuses and counts in Britain and Ireland, 1975-76. *Wildfowl* 27: 162.
 Bernis, F. et. al. 1974. El censo de aves acuaticas en las Marismas del Guadalquivir, invierno 1973-74, con datos de otras localidades de Andalucia. *Ardeola* 20: 161-178.
 van Eerden, M. en J. Prop. 1975, 1976. Verslagen vogeltellingen Lauwersmeergebied 10 oktober 1975, 22 november 1975 en najaar 1976.
 Ganzenwerkgroep Nederland van de I.W.R.B. 1976. Voorlopige resultaten van de ganzentellingen in Nederland in het winterhalfjaar 1974-75. *Watervogels* 1: 91-102.
 Lane, K. 1976. Slimbridge: the wild geese 1975-76. *Wildfowl* 27: 164.
 Lebret, T., J. Philippona, Th. Mulder en A. Timmerman. 1976. Wilde ganzen in Nederland. Thieme, Zutphen.
 Lok, C.M. 1976. De ganzen van het Westelijk Haringvlietgebied, winter 1975-76. *Watervogels* 1: 105-115.
 Ouweneel, G.L. 1976. Watervogels in de Noordelijke Delta in winter 1975-1976. *De Levende Natuur* 79: 101-108.
 Rooth, J. 1971. The occurrence of the Greylag Goose (*A. anser*) in the western part of its distribution area. *Ardea* 59: 17-27.
 Rutschke, E. und B. Ahl. 1976. Zählergebnisse 1975-76 - Mittwinterzählung Januar 1976. - Winterzählung 1975-76.

Ganzenwerkgroep Nederland van de I.W.R.B. onder auspiciën van het Rijksinstituut voor Natuurbeheer te Leersum.

- L.M.J. van den Bergh (rietgans)
- Bart Ebbinge (rotgans - Waddengebied)
- Anton van Haperen (rotgans - ZW-Nederland)
- C.M. Lok (brandgans)
- Jules Philippona (kolgans)
- J. Rooth (grauwe gans)
- Arend Timmerman Azn. (kleine rietgans)
- A. Timmerman (brandgans)

